

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

«Til va adabiyot – Преподавание языка и литературы – Language and literature teaching» (e-mail:tilvaadabiyotuz@gmail.com)<https://oak.uz/pages/4802>

ULUG‘ ALLOMA VA MUTAFAKKIRLAR MA’NAVIY MEROSI INSONIYATNI KAMOLGA YETKAZUVCHI XAZINADIR

Zahiriddin Muhammad Bobur

Alisher Navoiy

Maktumquli

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
 НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
 SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot. uz

Bosh muharrir

Nargiza BERDIYEVA

Tahrir hay'ati:

Dilshod Kenjayev
 Nizomiddin Mahmudov
 Yorqinjon Odilov
 Jabbor Eshonqulov
 Baxtiyor Daniyarov
 Abdurahim Nosirov
 To'liqin Saydaliyev
 Barno Buranova
 Zulxumor Mirzayeva
 Qozoqboy Yo'ldoshev
 Bahodir Jovliyev
 Salima Jumayeva
 Qayum Baymirov
 Manzar Abdulxayrov
 Alijon Safarov
 Madina Nuriddinova
 Latifa Xudayqulova
 Barno Kadirova
 Nargiza Mirzayeva
 Guli Shukurova
 To'maris Butunbayeva
 Ramziddin Abdusatorov
 Okila Turakulova
 Yuldosh Raxmatov
 Ramziddin Abdusatorov
 Feruza Manukyan

Axborot hamkorimiz:

Muharrirlar:

Lutfullo JO'RAYEV
 Bibimaryam RAHMONOVA
 Oydin SHUXRATOVA

Sahifalovchi:

Mahliyo ABDUQODIROVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
 Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
 Telefon: (98) 121-74-16,
 (71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
 (71) 233-03-67.
 e-mail: tilvaadabiyotuz@gmail.com

MUNDARIJA

TADVIQOT

Sulaymon Nazarov, Inom Xujamov. Darsliklarni ishlab chiqishda ilg'or tajribalarni o'rganish: holati, muammolari va rivojlanish istiqbollari.....	3
Amanulla Muratkulov. Alisher Navoiy asarlarida arabcha va forscha o'zlashmalarning qo'llanishi.....	6
Mavluda Ortiqova. Alisher Navoiy ijodidagi qushlar obrazi genezisi.....	9
Kamola Ikromova. Ta'lim mavqeyini oshirishda zamonaviy texnologiyalarning roli.....	13
Abubakir Ziyadullayev. Alfred De Musset badiyatida xronotopik o'ziga xoslik.....	14
Muxayyo Rizaxanova. Fransuz tilida etiketga xos iboralarni qo'llanishi.....	17
Zuhra Qarshiboyeva. Nutq odobi va bugungi kun yoshlari nutqi.....	19
Aziza Usarova. Abduvali Qutbiddin ijodida arxaizmlarning qo'llanilishi.....	20
Munisaxon Xurramova, Shohsanam Mamatkulova. Oliy ta'limda talabalar samaradorligini oshirishda chatgptning ahamiyati.....	22
Feruza Qurbonova. O'quv mashg'ulotlarini zamonaviy tashkil etish va o'tkazish texnologiyalari.....	24
Xasan Gafforov. Dialogik nutqda gender farqlar va ularning o'ziga xos jihatlari.....	29
Xusnida Isroilova. Maktabgacha yoshdagi bolalarda konsratsiyani rivojlantirishga doir yondashuvlar.....	30
Muhabbat Rajabaliyeva. O'zbek mumtoz adabiyotshunosligida Poyon Ravshanov ilmiy merosining ko'lami.....	32
Nargiza Amirqulova. Frazologizmlarning o'zbek va ingliz tilidagi morfologik xususiyati.....	34
Nodir Ramazonov. Da'vo xati matnining o'ziga xos xususiyatlariga doir.....	37
Orzigul Ubaydullayeva, Feruz Rajabov. Poetonimiya lingvistik dunyoqarash hodisasi sifatida.....	39
Saidov Zokir. Ilova konstruksiyalarning asosiy vazifalari.....	42
Shaxnoza Saidrasulova. O'zbek va ingliz tillarida reklama matnlarining tasnifi va turlari xususida.....	44
Baxtiyor Turdiyev. Bo'lajak informatika o'qituvchilarni kasbga tayyorlashda individual ta'lim tizimlarini takomillashtirish.....	46
Islomjon Turdiyev. Ingliz va o'zbek tillaridagi ish yuritish terminlarining semantik xususiyatlari qiyosi.....	48
Odina Usmonova. Taom nomlarini konsept sifatida o'rganish.....	50
Xurshida Xaydarova. Taqlid so'zlarning sinonimik guruhlarda talqin qilinishi (5 jildli o'zbek tilining izohli lug'ati asosida).....	52
Yoshin Hakimov. Zamonaviy mediada «kompyuter lingvistikasi» fanining ahamiyati.....	55
Sadbara Mamatova. Sharq yozma yodgorliklarida Nuh va To'fon voqealarining yoritilishi.....	57
Gulnoza Djurakulova. Dostonlarda qo'llaniluvchi o'xshatishlar.....	59
Shahnoza Becnayeva. Maktabgacha ta'limda inson resurslarini rejalashtirish, tanlash va taraqqiy ettirish.....	61
Gulnoza Ernazarova. Ma'danshunoslik terminlari tizimidagi arabcha o'zlashmalar xususida.....	64
Shohsanam Bobojonova. "Axloq" konseptosferasining sharq va g'arb dunyosida tutgan o'rni.....	66

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 338/6-sonli qarori bilan Filologiya hamda Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari (PhD, DSc) asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrdir.
<https://oak.uz/pages/4802>

Laylo Khursanova. The notion of "concept" and its conceptual sphere in linguistics	68
Roza Turdieva. Efficient practices for developing linguistic proficiency in english languag.....	70
Ulugbek Elmurodov. Presentations, electronic portfolios and blog portfolios in foreign language education: methodological principles and performance criteria	72
Dildora Israilova. Pedagogical principles of teaching english to preschool children through fairy tales	74
Saodat Kasimova. Methods of improving the speech of students of higher education in economics	76
Dilara Dospanova. Borrowings as a source of replenishment of anthroponymic vocabulary.....	78
Turgunboy Omonov. Insurance terminology and legal cultures.....	80
Gulnoza Najmutdinova. Improving the methodology of developing reflexive skills of future english language teachers	83
Asilabonu Sobirova. The poet who won hearts.....	85
Farangiz Mamedova. Eclectic approach in teaching foreign languages.....	87
Nargiza Muxamedova. Perspectives of oil and gas industry in Uzbekistan	88
Munisa Mirgiyazova. Using case-study method in teaching law students.....	90
Nasiba Mirzayeva. Principles of teaching a foreign language in the context of.....	92
Nilufar Turdiyeva, Otabek Baxtiyorov. The evolving landscape of modern technology.....	95
Dilnoza Aminova. The relationship between the polysemy of military terminology and intercultural communications	97
Omon Khudoyorov. What is the difference between ielts and cefr?.....	99
Madina Davlyatova. Gender peculiarities of names of professions and occupations in uzbek and english languages.....	101
Салим Дониёров. Повышающаяся значимость процесса медиакон вергенции традиционных сми в реалиях построения нового Узбекистана.....	103
Сания Умарова. Использование информационных технологий в обучении будущих педагогов.....	106
Чарос Абдуллаева. Социопрагматический аспект лингвокреативности через использование языковой игры	108
Феруза Таирова. Сопоставительный анализ английского и узбекского драбблов с когнитивно социопрагматического ракурса.....	111
Мукаддас Абдурахманова. Лингвокогнитивный анализ омонимов в жанре туюк	114
Гузэл Эгамбердиева. Применение интерактивных методов и приемов на занятиях русского языка при изучении темы «Второстепенные члены предложения. Мои друзья».....	118
Нилуфар Аташикова. Формирование профессиональной компетентности специалиста-экономиста в процессе обучения английскому языку для специальных целей.....	123
Роза Рамазанова. Использование метода "case-study" при преподавании русского языка как иностранного.....	125
Раушан Торежанова. Значение общественно-этических идей беруни в семейном воспитании.....	129
Р.М. Садыков. Условия обогащения словарного запаса студентов – важнейший фактор развития речевых компетенций будущих учителей начальных классов.....	130
Роза Рахмонова. Вопросы истории развития узбекского фольклора.....	133
Умида Юлбарсова, Наргиза Усанова. Формирование научно-исследовательской компетенции в процессе обучения русскому языку бакалавров нелингвистических специальностей	135

HUQUQ

Abror Sharipov. Profilaktika inspektorining huquqbuzarlik va jinoyatchilikning oldini olishda oiladagi yoshlar bilan olib boradigan profilaktik ishlari.....	138
--	-----

TAHLIL

Nasiba Bozorova. "Xotiram siniqlari"da aytilmagan izhorlar ifodasi.....	141
Nuriniso Umarova. Abdulla Oripov asarlarida daraxt poetik obrazi.....	143
Dilfuza Allayarova, Dilfuza Umarova. Lirik asarlarda milliy ruh masalasini o'rganish	145
Dilfuza Shadiyeva. Erkin Vohidov she'rlarida irsoli masal san'atining qo'llanishi.....	147
Dilnoz Ollaberganova. Malala yusufzoy ijodining adabiy konteksti va ayollarga bo'lgan munosabatning milliy, diniy, madaniy, ma'naviy asoslari.....	149
Dilrabo Chorshanbiyeva. Abdulla Oripovning tabiat lirikasida makon va zamon masalasi	150
Komila Fayziyeva. Amerika adabiyotida romantizm ruhi tug'ilishi	152
Hoshim Ahmedov. Rauf Parfining nasriy she'rlari.....	154
Sanobar Kamolova. Turli tillar talqinida shaxs ismlarining leksik-semantik xususiyatlari.....	158
Inobat Madraximova. Xosiyat Rustamova she'rlarida kuz modusi	160
Gulbahor Mingyasharova. "Muhabbatnoma" asarining o'rganilishi.....	162
Nargiza Muhamedova, Zohid Karimov. Milliy kurashimiz o'zbek tili targ'iboti vositasi	163

Gulnoza TESHAYEVA,
Buxoro davlat universiteti
1-bosqich tayanch doktoranti

ADABIY PARALLEL JANRINING KOMPOZITSIYASI

Annotatsiya: adabiy tanqidchilikning janrlar tizimida muhim ahamiyat kasb etgan adabiy parallelning mustaqil janr sifatidagi o'rni, tarixi, kelib chiqishi, tabiati, rivojlanishi, shakllanish yo'llarini o'rganish muhim vazifalardan biri sanaladi. Ushbu maqolada adabiy parallelning kompozitsion tuzilishi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tanqidchilik janrlari, adabiy parallel, spetsifik xususiyatlar, maqola kompozitsiyasi, "Qiyosiy hayotnomalar", "Pushkin va Oybek".

Аннотация: одной из важнейших задач является изучение роли, истории, происхождения, характера, развития, путей становления литературного параллеля как самостоятельного жанра, который приобрел важное значение в жанровой системе литературной критики. В этой статье анализируется композиционная структура литературной параллели.

Ключевые слова: критические жанры, литературные параллели, специфические черты, композиция статей, "Сравнительные жизнеописания", "Пушкин и Айбек".

Annotation: one of the important tasks is to study the role, history, origin, nature, development, ways of formation of the literary parallel as an independent genre, which is important in the genre system of literary criticism. This article the compositional structure of the literary parallel was analyzed.

Keywords: genres of criticism, literary parallel, specific features, article composition, "Comparative Chronicles", "Pushkin and Oybek".

Kirish. Jahon adabiyotshunosligida adabiy tanqidchilik janrlari alohida bir tizim sifatida adabiy jarayonda, adabiyot taraqqiyotida muhim o'rin tutadi, jumladan, o'zbek adabiy tanqidchiligida ham. Bu tizimda taqriz, maqola, adabiy portret singari adabiy parallel ham muhim o'rin egallaydi. Adabiy tanqidning mustaqil janri bo'lgan adabiy parallel adabiyotni rivojlantirishda, adabiy jarayonni faollashtirishda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga har bir adabiy parallel chuqur mantiqiy ildizga ega bo'lib, asosli, mulohaza va muhokamalari ilmiy-nazariy jihatdan puxta bo'lishi zarur. Shuni ta'kidlash joizki, matbuotning yuzaga kelishi adabiy tanqid janrlari rivojini tezlashtirdi, adabiy-tanqid janrlari va uning turli ichki xillari taraqqiy topdi.

Asosiy qism. Adabiy tanqid ijodning o'ziga xos xususiyatlariga ega turidir. Bu ijod har bir davrda o'z muammolaridan kelib chiqib, mazmuni va mohiyatiga ko'ra doimo rivojlanib boruvchi fandır. Badiiy adabiyotda bo'lgani kabi adabiy tanqidchilikda ham har bir janrning shakl va mazmun uyg'unligi uning rivojiga ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. Shu bois har bir munaqqid tanqidiy asarining ham mazmun, ham shakl jihatdan mukammal chiqishi uchun harakat qiladi. Shu jihatdan adabiy parallel janrining poetik xususiyatlari, kompozitsiyasi, shakl jihatdan rang-barangligi kabi muammolarni tadqiq etish zarurati yuzaga chiqadi. "Matbuotda bosiladigan maqolalar kirish, isbot va uni tavsiflash, xulosa kabi uch qismdan tashkil topadi. Adabiy parallellar esa kirish, qiyoslanayotgan obyektlar, ularning o'xshash va farqli jihatlari umumlashtirish va xulosa kabi qismlardan tashkil topadi. Parallel janrining ilk namunalaridan biri bo'lgan yunon tarixchisi va faylasufi Plutarxning

"Qiyosiy hayotnomalar" asari ham o'ziga xos kompozitsion qurilishga ega. Xususan, Plutarx har bir hayotnomani yozar ekan uni ma'lum qismlarga bo'ladi va ularga sarlavha qo'yadi. Bu qismlarda, asosan, shaxslarning tug'ilishi va bolalik yillaridan hikoya qilishni boshlaydi, keyin esa ular hayotidagi muhim voqealar tafsiloti beriladi. Har ikkala shaxs haqida ma'lumot berilgandan so'ng ular qiyoslanadi. Masalan, Tesey va Romul haqidagi hayotnoma ham yuqoridagi xususiyatga ega. Hayotnomaning Teseyga bag'ishlangan qismi quyidagi bo'limlardan iborat:

- I. Kirish.
 - II. Tug'ilish va bolalik.
 - III. Afinaga boradigan yo'ldagi yutuqlar.
 - IV. Tesey Afinada.
 - V. Kritdagi Tesey.
 - VI. Attika Birlashmasi.
 - VII. Amazonlar bilan urush.
 - VIII. Yelena va o'lim uchun urush.
 - IX. Teseyning xokini Afinaga o'tkazish.
- Romul haqidagi ma'lumotlar esa quyidagi qismlardan tashkil topgan:
- I. Rimning boshlanishi haqidagi qarama-qarshilik.
 - II. Ajoyib tug'ilish va yoshlik.
 - III. Rimning tashkil topishi.
 - IV. Sabiniyaliklar uchun urush.
 - V. Sabinlar bilan birlashish va qo'shnilar bilan urushlar.
 - VI. Avtokratiya va mo'jizaviy o'lim.
 - VII. Taqqoslash.

Ko'rinadiki, "Qiyosiy hayotnomalar" asari murakkab, shu bilan birga, mukammal kompozitsiyaga ega. Oxirgi bo'limda ikkala tarixiy shaxs qiyoslanadi va muallifning

umumlashtiruvchi fikrlari aytiladi.

Maqolalarda olingan obyekt oldin ta'riflanadi, so'ng masalaning mazmuni va mohiyati nazariy asosda isbotlanadi va oxirida fikr umumlashtiriladi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, adabiy parallellar ham shunday tuzilishga ega. Rus olimi V.Krilov: "maqola tuzilishiga qo'yiladigan asosiy talab – bu tuzilmaning yaxlitligi va birligi, uni maqolaning boshidanoq amalga oshirish kerak. Jurnalistik tanqidda boshlanishda ko'pincha klishe bo'ladi: kitobning dastlabki ma'lumotlari haqida ma'lumot beriladi. Ammo tanqidchining vazifasi o'quvchining e'tiborini munozara mavzusiga jalb qilishdir", – deb yozadi. Dilbar Qambarovanning "Sharq yulduzi" jurnalining 1987-yil 6-sonida chop etilgan "Pushkin va Oybek" maqolasining tuzilishiga e'tibor qaratsak, quyidagi xususiyatlar namoyon bo'ladi:

Dastlab muallif maqolani Oybekning Pushkinga munosabati masalasiga oydinlik kiritish masalasi bilan boshlaydi. Shu sababli ham vafoti 100 yilligiga bag'ishlab yozilgan "Dohiydan o'rganish" maqolasini tahlil qiladi. Bunda Oybekning Pushkin ijodiga bo'lgan cheksiz hurmat va mehr - muhabbat aks etishi maqoladan olingan iqtiboslar asosida dalillangan. Maqolaning keyingi qismida, asosan, ijodkorlar lirikasi qiyoslanadi. So'nggi qismda esa umumiy xulosalar beriladi.

"Adabiy tanqidning kompozitsion qurilishi, birinchi navbatda, kombinatsiya va elementlarning joylashuv o'rni tanqidchining maqsadiga qarab har xil bo'lishi mumkin". Bu borada ko'p uchraydigan quyidagi ikki holatni ko'rsatishimiz mumkin.

1. Fakt – talqin – nazariya;
2. Nazariya – fakt – talqin .

Maqola tarkibiga qo'yiladigan asosiy talab yaxlitlik va boshidanoq amalga oshirilishi kerak bo'lgan tuzilish birligidir. Bu elementlar joylashish o'rni ham maqolaning o'qimishligini ta'minlovchi asosiy sifatlardan biridir. Tadqiqotchi Ruxsora To'laboyevaning "Uchqur xayol mevalari" deb nomlangan maqolasida ingliz adibasi Joan Roulingning "Garri Potter" turkumidagi romanlar va o'zbek bolalar yozuvchisi

Xudoyberdi To'xtaboyevning "Sehri qalpoqcha" romanlaridagi o'xshash va farqli jihatlarni tahlil qilib, pirovardida fantastik-detektiv romanning janriy xususiyatini ochib beradi. Maqolani shartli ravishda 4 qismga bo'lish mumkin. Kirish qismida tadqiqotchi bolalar adabiyoti, xususan, fantastik romanlarga xos xususiyatlarni sanab o'tadi. Maqolaning asosiy qismida ikki romanning qiyosiy tahlili keltiriladi. Fantastik romanlarga xos bo'lgan boyqush, sehri qalpoq, sehri chakmon, sehri tayoq singari detallar, bayahbat odamlar, turli sehri hayvonlar mavjudki, ularning ildizi xalq og'zaki ijodiga borib taqaladi. Ikkala romanda ham shunday detallardan unumli foydalanilgan. Ammo romanlarning o'ziga xos, tafovutli jihatlari ham borki, bu yozuvchilarning original uslubi, milliylik bilan bog'liq. Romanlarning uslubi ham bir-biridan farq qiladi. X.To'xtaboyev fantastik detallardan faqat badiiy vosita sifatida foydalansa, J.Roulingda fantastik o'rinlar sehr-jodu, afsun va g'ayritabiilikni bo'rttirishga qaratilgan. O'zbek yozuvchisi romanida hayot haqiqati sehri hodisalarga uyg'un holda tasvirlanadi. Bu esa mazkur janrning realizmni inkor qilmasligini ko'rsatadi. Xulosadan oldingi qismda jahonning boshqa yozuvchilari romanlarining xususiyatlari keltiriladi.

Xulosa. Adabiy tanqid ham san'atning turi, shu bilan birga, o'ziga xos ijod turi ham hisoblanadi. Shu sababdan ham uning o'ziga xos uslubi, tuzilishi – bir so'z bilan aytganda, poetikasi bor. Adabiy tanqid o'z mazmuni va mohiyatiga ko'ra doimo rivojlanib boruvchi ilmiy-badiiy fan. U ilm bilan san'at oralig'ida yashaydi, bir tomondan ilmga, ikkinchi tomondan san'atga suyanib, hayot kechiradi. San'at so'zini mantiq tiliga, mantiq kuchini san'at sohasiga ko'chiradi. San'at asaridan yangi-yangi nafosatlar izlaydi. Adabiyotda bo'lgani kabi adabiy tanqidda ham shakl va mazmun uyg'unligi asosiy talablardan biridir. Adabiy-tanqidiy parallelning poetik xususiyatlari, kompozitsiyasi, shakl rang-barangligi uning mazmuniga katta ta'sir qiladi. Shuning uchun har bir muallif tanqidiy asarining ham mazmun, ham shakl jihatdan to'liqligini ta'minlashga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Хусаинов. М. Ўзбек совет бадий публицистикаси. – Т.: Фан, 1978.
2. Худойкулова М. Ўзбек танқидчилигида баҳс: табиати ва тараққиёти. Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) ... дисс. – Бухоро, 2021.
3. Дилбар Қамбаров. Пушкин ва Ойбек. // Шарқ юлдузи. 1987, 6 - сон.
4. То'laboyeva R. Uchqur xayol mevalari// Jahon adabiyoti, 2011, 6-son
5. <http://elibrary.ru/item.asp?id=16969603>